

JOZEF REINVART

Potreba zásadnej zmeny doterajšej jazykovej a kultúrnej politiky EÚ: výzva pre Vyšehradské krajiny (V4)

Abstract [The Need for Radical Change in Traditional EU Language and Cultural Policy: A Challenge for the Visegrad Countries (V4)]. The European integration process at its beginning in 1957 was not built on a firm political basis, “a political union” of 6 founding countries. It aimed to create the conditions to develop a balanced integration process in three dimensions (economy, peace and culture). European integration began through development and cooperation in the economic dimension, i.e. from the economic superstructure. The other two dimensions (peace and culture) were left at the national level for fear of conflicts in the integration of foreign policy and security issues as well as linguistic, educational and cultural confrontations between the countries. Throughout more than 50 years of European integration language and cultural problems have substantially increase, and have not been tackled. The topics has been considered ‘explosive’, ‘emotional’ and became a taboo.

The language policies of EU institutions are central to the European integration project, but have a low priority politically. The causes of language inequality and inefficiency, and possible solutions, have not being explored except as a side issue of cost-saving exercises resulting in limitation of the use of languages in interpretation and translation (national envelops). This passivity strengthens one language (English) at the expense of all other languages. But when the French or Germans insist on equal rights, they do not appear to notice that demographically smaller languages also have rights. The big countries have a tendency to “solve” them the easy way, so called “realistic and pragmatic way”, through an undemocratic and discriminatory limitation of the use of languages and language rights of citizens, mostly the smaller languages or languages of new EU member states.

Although the European Commission endeavours to promote multilingualism (it has published two communications on multilingualism in 2005 and 2008 and a 3rd one is to be published at the beginning of 2012) and to give all EU official languages a significant international presence, the “new” member states are convinced that the way their languages have been treated in practice by “old” EU during the enlargement process and since 2004 proves that language equality is merely theoretical and the language hierarchy is evident at all communication level within the European Union.

The reports of several expert groups exploring for the European Commission for promotion of multilingualism and language issues were reflected in the 2nd European Commission’s communication. The recommendations have not been reflected appropriately bring-

ing language policy issues higher on the file of EU political priorities. Up to now it does not seem that there is a serious wish to engage with a more just and egalitarian management of multilingualism, a new common long-term language policy for unifying Europe. If these political sensitive issues and problems will not be discussed at political and expert levels as well as at European and national levels the multiple democratic deficits will merely increase and risk having negative impacts on the whole European integration process. Different forms of language and cultural interactions between the EU system and member states as well as among them should be considered. They should aim at strengthening the involvement of civil society nationally and cross-nationally.

There is a hope that recommendations of the Civil Society Platform on the promotion of multilingualism presented to the European Commission, advising an appreciable change in direction of present EU language policy, will be reflected in the 3rd European Commission's communication. The Platform in its report presents 12 priority recommendations for awareness raising of the EU's linguistic diversity, improving language learning for achieving the Barcelona objective (1+2 languages) and the removal of barriers to intercultural dialogue and social inclusion.

Considering development of the cultural dimension (languages, education and cultural issues) of the European integration process, which has remained at national level one can conclude that there has been very little progress. The majority of EU member states do not have a language and cultural policy or strategy, or only have a partial policy, not a comprehensive one. It is aimed more at national than at external EU language policy. What is missing is an external dimension in their language policies (relations with neighbouring countries, cooperation at regional and European level) for strengthening inter-ethnic coexistence of citizens and cultural cooperation, European awareness, identity and citizenship. Language and cultural policies of EU member states differ in providing language and cultural rights to their citizens including national minorities and immigrants.

Observing the development of the cultural dimension in two founding EU member states, Belgium and Luxembourg, both of which are multicultural and multilingual, it is possible to conclude that they are going in very different directions. Up to now Belgium does not have either a cultural agreement between the two language communities (Flemish and francophone) nor a common language policy for the promotion of bilingualism in the country. Due to the absence of a fundamental political base and other common societal policies for building a common Belgian awareness and identity, which is so important for coexistence and cooperation of citizens. The country has gone from one political crisis to another over the past 4 years. Belgium is since last June without a federal government. The political negotiations are in deadlock and country is close to splitting apart. It is a negative model for other European countries.

Luxembourg is a positive model for EU/Europe. Since the codification of the luxembourgish language (in 1984) it is promoting and planning its official language, which became the first language of the country and the identity language of all citizens of the country, including foreigners, who make up more than 40% of the population. Luxembourg is developing a cohesive cultural policy, integrating all citizens of the country, promoting luxembourgish awareness, identity and citizenship. It is a positive model EU and integrating Europe should follow.

It is a challenge for the V4 countries to start cooperation in this politically sensitive area if they wish to ensure the equal position and development of their languages and cultures, both within their regional grouping and in the EU. They could become the initiators of a European political and expert discussion on seeking democratic and effective language and cultural solutions acceptable to all countries and their citizens, or a new common

long-term language and cultural policy which could make a major contribution to unifying Europe, in respect of its diversity.

Abstrakt [Potrzeba zasadniczej zmiany tradycyjnej polityki językowej i kulturalnej Unii Europejskiej: wyzwania dla krajów Grupy Wyszehradzkiej (V4)]. Rozpoczęty w 1957 r. proces integracji europejskiej nie miał silnych podstaw politycznych. Był sojuszem 6 państw założycielskich ukierunkowanym na stworzenie warunków do wyważonej integracji w wymiarze gospodarczym, pokojowym i kulturowym. Integrację europejską zapoczątkowano rozwojem i współpracą w strefie gospodarczej, tj. rozbudową struktur gospodarczych. Pozostałe dwa wymiary (pokojowy i kulturowy) pozostawiono na poziomie narodowym z obawy przed konfliktami pomiędzy krajami, wypływającymi z faktu integracji w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Również kwestie językowe, edukacyjne i kulturowe stanowiły punkt zapalny. Przez ponad 50 lat integracji europejskiej problemy dotyczące języka i kultury nie zostały rozwiązane, a wręcz przybrały na sile. Uważa się je za „wybuchowe”, „emocjonalne”, a ich otwarte podnoszenie stanowi swego rodzaju tabu.

Mimo że polityka językowa instytucji europejskich to jeden z centralnych punktów w całym procesie integracji, z politycznego punktu widzenia jest ona mało ważna. Przyczyny językowej nierówności, niewydolności oraz możliwe rozwiązania problemu omawiane są jedynie jako poboczny wątek przy pracach nad zmniejszeniem kosztów. Rezultatem tego jest ograniczenie liczby języków w tłumaczeniach pisemnych i ustnych (tzw. koperty krajowe). Ta bierność powoduje wzmocnienie pozycji jednego języka (angielskiego) kosztem innych. Niemniej jednak, kiedy Francuzi lub Niemcy nalegają na równe prawa (w kontekście językowym), zapominają, jak się wydaje, że demograficznie mniejsze języki również je mają. Kraje silniejsze traktują zazwyczaj te prawa w sposób „realistyczny i pragmatyczny”. Przejawem tego są niedemokratyczne i dyskryminujące ograniczenia w zakresie językowych praw obywateli oraz używania języków. Dotyczy to zwłaszcza języków mniejszych państw lub języków nowych członków UE.

Komisja Europejska stara się promować wielojęzyczność, dążąc do tego, by wszystkie oficjalne języki UE były obecne na arenie międzynarodowej. W latach 2005 i 2008 opublikowała dwa komunikaty na temat wielojęzyczności, a publikacja trzeciego planowana jest na początek 2012 r. Jednak „nowi” członkowie są przekonani, że sposób, w jaki ich języki były i są traktowane przez „starych” członków UE, zarówno w procesie przyłączenia, jak i po roku 2004, dowodzi, że równość językowa ma charakter teoretyczny, a hierarchia językowa jest oczywista na wszystkich szczeblach komunikacji wewnątrz UE.

Sprawozdania kilku grup ekspertów pracujących dla Komisji Europejskiej nad promocją wielojęzyczności i problemami językowymi zostały uwzględnione w drugim komunikacie Komisji. Zawarte w nim zalecenia nie znalazły właściwego zrozumienia i nie spowodowały włączenia problemów polityki językowej do grupy politycznych priorytetów Unii. Do tej pory nie wydaje się, by wyrażono chęć zaangażowania się w słuszny i egalitarny ruch zarządzania wielojęzycznością, jakim jest nowa, wspólna i długoterminowa polityka językowa na rzecz (z)jednoczenia Europy. Jeżeli te politycznie delikatne problemy nie będą dyskutowane przez polityków i ekspertów na poziomie europejskim oraz krajowym, różne, pod wieloma względami, niedobory demokracji tylko wzrosną, co z kolei negatywnie wpłynie na cały proces integracji europejskiej.

Dlatego rozważyć należy rozmaite formy językowych i kulturowych interakcji pomiędzy UE a jej państwami członkowskimi, jak również pomiędzy samymi państwami. Wzajemne działania powinny prowadzić do wzmocnienia zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym.

Są szanse, że przedstawione Komisji Europejskiej zalecenia Platformy Społeczeństwa Obywatelskiego (Civil Society Platform) na temat promocji wielojęzyczności, uwzględniające istotne zmiany w obecnie prowadzonej przez UE polityce językowej, znajdują odzwierciedlenie w 3 komunikacie Komisji Europejskiej. W swoim sprawozdaniu Platforma prezentuje 12 postulatów zmierzających do: podniesienia świadomości (obywateli) w zakresie językowej różnorodności Unii, polepszenia nauczania języków obcych w celu osiągnięcia założeń z Barcelony (1 + 2) oraz usunięcia czynników blokujących dialog międzykulturowy i integrację społeczną.

Rozwój procesu integracji europejskiej w wymiarze kulturowym (języki, edukacja, kultura) pozostał na poziomie krajowym i, jak można wywnioskować, nastąpił niewielki postęp w tym zakresie. Większość krajów członkowskich nie prowadzi kompleksowej polityki językowej czy kulturowej lub prowadzi ją w ograniczonym zakresie. Ukierunkowana jest ona raczej na kwestie językowe w kraju i nie dotyczy problemów zewnętrznych, tj. polityki językowej UE. Tak więc brakuje wymiaru zewnętrznego w politykach krajowych, uwzględniającego relacje z państwami sąsiadującymi czy współpracę na poziomie regionalnym i europejskim. Wymiar taki wzmocniłby nie tylko wewnętrzną koegzystencję obywateli i współpracę kulturową, ale również europejską świadomość, tożsamość i poczucie przynależności do społeczeństwa europejskiego. Polityka językowa i kulturowa poszczególnych państw członkowskich różni się w zakresie praw językowych i kulturowych swoich obywateli, w tym również w zakresie mniejszości narodowych i imigrantów.

Kierując uwagę na rozwój wymiaru kulturowego w dwóch wielokulturowych i wielojęzycznych państwach, jakimi są Belgia i Luksemburg, można wysnuć wnioski, że zmierzają one w dwóch różnych kierunkach. W Belgii brakuje porozumienia kulturowego pomiędzy społecznością flamandzką a frankofońską, nie prowadzi się też wspólnej polityki językowej, mającej na celu promocję dwujęzyczności w państwie. Ponadto, ze względu na brak politycznej podstawy oraz polityki społecznej zmierzającej do zbudowania poczucia wspólnej tożsamości narodowej wśród Belgów, tak istotnej dla utrzymania współpracy pomiędzy obywatelami kraju, przez ostatnie 4 lata w państwie dochodziło do kolejnych kryzysów na tle społecznym. Od zeszłego czerwca w Belgii nie funkcjonuje rząd federalny. Negocjacje polityczne utkwily w martwym punkcie, a kraj bliski jest podziału. Jak łatwo wywnioskować, Belgia stanowi negatywny model dla innych krajów europejskich.

Modelem pozytywnym jest za to Luksemburg. Od czasu kodyfikacji języka luksemburskiego w 1984 r. państwo promuje i planuje rozwój języka oficjalnego, który stał się pierwszym językiem urzędowym w kraju, czynnikiem budującym tożsamość wspólną dla obywateli Luksemburga, w tym również obcokrajowców, którzy stanowią 40% luksemburskiej populacji. Państwo to buduje więc spójną politykę kulturową, integrującą wszystkich obywateli, a ponadto promuje świadomość oraz tożsamość luksemburską, stanowiąc pozytywny model dla innych państw europejskich.

Kraje należące do Grupy Wyszehradzkiej stają przed politycznie delikatnym zadaniem podjęcia współpracy, która miałaby zapewnić ich kulturze i językom równą szansę rozwoju i silną pozycję zarówno w ich własnym kręgu, jak i w całej Unii. Państwa te mogłyby zainicjować europejską debatę wśród polityków i ekspertów mającą na celu znalezienie demokratycznych i efektywnych rozwiązań problemów związanych z kulturą i językiem, które akceptowane byłyby przez wszystkie kraje członkowskie oraz ich obywateli. Dyskusja taka mogłaby prowadzić również do utworzenia nowej, wspólnej i długofalowej polityki językowej i kulturowej, która w znacznym stopniu przyczyniłaby się do dalszego jednoczenia Unii Europejskiej, przy jednoczesnym poszanowaniu praw państw członkowskich.

Už na začiatku európskeho integračného procesu v roku 1957 Jean Monnet, francúzsky politik, považovaný za hlavného architekta „európskeho zjednocovania“ upozornil na dôležitú skutočnosť: „Ak má európsky integračný proces úspešne napredovať musí sa rovnovážne rozvíjať v troch rozmeroch – hospodárskom, mierovom a kultúrnom“. Šesť zakladajúcich krajín Európskych hospodárskych spoločenstiev nepostavilo európsky integračný proces na pevnom politickom základe, t. j. „politickej únii“. EÚ nemá doteraz podpísanú takúto politickú dohodu. Práve takáto dohoda mala vytvoriť podmienky pre vyvážený rozvoj európskeho integračného procesu v jeho troch rozmeroch (hospodárstve, mieri a kultúre) už na začiatku zjednocovania nášho kontinentu.

Už za bývalého režimu sme sa učili, že rozvoj spoločnosti musí byť postavený na politickej základni, na ktorej môže byť následne postavená hospodárska nadstavba. Európska integrácia sa začala však rozvíjať v hospodárskej oblasti, teda od hospodárskej nadstavby. Otcovia európskeho zjednocovania začali v tom čase tento rozvoj v najmenej problémovej oblasti v nádeji, že sa neskôr podarí rozvinúť aj dva ďalšie rozmery európskeho integračného procesu (mier a kultúru). Mierový a kultúrny rozmer boli ponechané v kompetencii národných štátov z dôvodu rôznych názorov a obáv pred možnými konfliktami v zahranično-politických a bezpečnostných otázkach, ako aj špecifik národného vzdelávania zakladajúcich krajín a jazykovo-kultúrnych medzietnických napätí a konfliktov. V priebehu integračného procesu a rozširovania európskeho spoločenstva najmä po vzniku EÚ v roku 1992 sa začala postupne venovať spolupráci a rozvoju mierového rozmeru integračného procesu a zjednocovaniu v zahranično-politickej a bezpečnostnej oblasti. Dôkazom toho je vypracovanie Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ, Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky a v súčasnosti budovanej Európskej služby pre vonkajšiu činnosť.

V doterajšom priebehu európskej integrácie je najviac zanedbaný kultúrny rozmer, ktorý je politicky najcitlivejším rozmerom a doteraz zostal plne v kompetencii národných štátov. Počas viac ako 50 rokov sa jazykové a kultúrne problémy len odsúvali a hromadili, lebo boli považované za „výbušné“, „emocionálne“ a stali sa v EÚ dlhodobým tabu. Najmä po veľkom rozšírení o 10 nových krajín v roku 2004 sa začala Európska komisia aspoň čiastočne venovať jazykovej problematike, podpore viacjazyčnosti, v snahe naplňať odporúčanie Európskej rady v Barcelone v roku 2002, aby sa všetci občania okrem materinského jazyka naučili aspoň 2 cudzie jazyky a usiluje sa predkladať členským krajinám odporúčania na zlepšenie štúdia cudzích jazykov. Jazyková problematika však aj naďalej zostala v rovine tabu. Napriek rôznym iniciatívam Európskej komisie krajiny prostredníctvom národných vzdelávacích systémov nedosiahli želaný pokrok povzbudiť občanov k štúdiu jazykov, uľahčiť a zrýchliť im ich štúdium, aby dosahovali podstatne lepšie výsledky. Krajínám sa nepodarilo zmeniť doterajší negatívny vývoj pri podpore viacjazyčnosti, ktorý smeruje k úzkej viacjazyčnosti zameranej na angličtinu a niekoľko veľkých jazykov. Odporúčaná podpora viacjazyčnosti je však len jednou zo širokého spektra jazykových tém, ktoré by mali členské krajiny EÚ rozpracovať vo svojich jazykových politikách.

Po ostatných dvoch rozširovaniach sa problémy jazykovej komunikácie v EÚ na všetkých jej komunikačných úrovniach značne zväčšili a vedú k stále väčšiemu limitovaniu počtu používaných jazykov, čím sú zásadne porušované jazykové práva občanov, ktoré patria medzi základné ľudské práva, t. j. používať svoj materinský jazyk. Týmto sú porušované ustanovenia „Charty základných práv“, ktoré sú súčasťou Lisabonskej zmluvy (Zmluvy o fungovaní EÚ).

Napriek tomu, že jazykové politiky inštitúcií EÚ sú ústredným bodom projektu európskej integrácie, paradoxne nepatria v súčasnosti medzi politické priority. Príčiny jazykovej nerovnosti a neefektívnosť, ako aj hľadanie možných riešení, nie sú predmetom vedeckého výskumu, s výnimkou vedľajších cvičení hľadania úspory nákladov, ktoré vedú k obmedzovaniu používania jazykov pri tlmočeníach a prekladoch prostredníctvom tzv. „národných obálok“. „Národné obálky“ boli vytvorené po rozšírení EÚ o 10 krajín v roku 2004 z dôvodu komplikovaného tlmočenia v 23 oficiálnych a pracovných jazykoch EÚ, t. j. 506 tlmočnických kanálov a šetrenia finančných prostriedkov. Krajiny majú vyčlenené v ročnom rozpočte sumu finančných prostriedkov, z ktorých si financujú tlmočenie na jednotlivých zasadnutiach, o ktoré musia požiadať s dostatočným časovým predstihom, vzhľadom na nedostatok tlmočnických služieb. „Národné obálky“ majú k dispozícii krajiny, ktorých jazyky nie sú tzv. „úradnými jazykmi“ EÚ (angličtina, francúzština, nemčina). Táto pasivita členských krajín a inštitúcií EÚ posilňuje jeden jazyk (angličtinu) na úkor všetkých ostatných jazykov. Francúzi a Nemci trvajú na rovnakých jazykových právach, nezdá sa, že by si uvedomovali, že občania hovoriaci demograficky menšími jazykmi majú mať rovnaké jazykové práva. Veľké krajiny majú tendenciu „riešiť“ problémy jednoducho, tzv. „realistickým a pragmatickým spôsobom“, nedemokratickou a diskriminačnou cestou obmedzenia používania jazykov a jazykových práv občanov, väčšinou menších jazykov alebo jazykov nových EÚ členských štátov.

Európska komisia sa snaží už od roku 2001 podporovať viacjazyčnosť. Vyдалa dva dokumenty na podporu viacjazyčnosti v roku 2005 a 2008 a tretí je v štádiu prípravy, ktorý bude uverejnený na začiatku roka 2012. Usiluje sa síce dať všetkým oficiálnym a pracovným jazykom EÚ významnú medzinárodnú prítomnosť, „nové“ členské štáty sú však presvedčené, že spôsob, akým v praxi zaobchádzala s ich jazykmi „stará“ EÚ v prístupovom procese a od roku 2004 dokazuje, že jazyková rovnosť je len teoretická a jazyková hierarchizácia je zjavná na všetkých komunikačných úrovniach v rámci EÚ.

Správy a odporúčania niekoľkých odborných skupín na podporu viacjazyčnosti a jazykových otázok (skupina jazykových odborníkov 2006, skupina na vysokej úrovni 2007, skupina intelektuálov 2008, skupina podnikateľov 2008), ktoré vypracovali pre Európsku komisiu štúdie. Tie boli zosumarizované v 2. dokumente Európskej komisie na podporu viacjazyčnosti. Odporúčania neboli zodpovedajúcim spôsobom zohľadnené ako v EÚ, tak aj v členských krajinách, ktoré by zmenili doterajší negatívny trend vedúci k úzkej viacjazyčnosti a nepomohli k zaradeniu jazykovo-politických otázok a problémov medzi politické priority EÚ. Doteraz sa nezdá, že by existovala politická vôľa zaoberať sa viac riadením rovnoprávnej viacjazyčnosti, novou spoloč-

nou dlhodobou jazykovou politikou pre zjednocujúcu sa Európu. Ak sa o týchto politicky citlivých otázkach a problémoch nebude rokovať na politickej aj odbornej úrovni, ako na európskej, tak aj národnej úrovni, zväčší sa demokratický deficit a podstatne sa zvýši riziko. Tie budú mať negatívny dopad na celý európsky integračný proces, ale najmä na vznik medzietnických konfliktov v členských krajinách alebo medzi nimi, resp. medzi väčšinovým obyvateľstvom a prisťahovalcami.

Posúdené by mali byť rôzne formy jazykových a kultúrnych vzájomných pôsobení medzi systémom EÚ a členskými štátmi. Mali by sa zamerať na posilnenie zapojenia občianskej spoločnosti na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni.

Európska komisia si uvedomila, že v celom doterajšom procese absentovala občianska spoločnosť a v roku 2009 vytvorila „Občiansku spoločenskú platformu pre viacjazyčnosť“ (Občianska platforma). Do tejto platformy vybrala 29 mimovládnych občianskych organizácií pôsobiacich na európskej úrovni, ktoré požiadala o vypracovanie správy a predloženie odporúčaní zohľadňujúce potreby a záujmy občanov na podporu širokej viacjazyčnosti. Tieto organizácie 30. marca 2011 predložili Európskej komisii záverečnú správu a odporúčania 4 pracovných skupín pre: vzdelávanie, jazykovú politiku a jazykové plánovanie, sociálne začleňovanie, preklady a terminológiu. Keďže som sa v rokoch 2009 a 2010 zúčastňoval na práci pracovnej skupiny pre vzdelávanie v Bruseli a plenárnych zasadnutiach, vás môžem informovať, že všetky 4 pracovné skupiny odporúčajú zásadné zmeny v doterajšej legislatívne, teoreticky a deklaratívne rovnoprávnej jazykovej politike v EÚ, ale v praxi „liberálno-trhovej“ jazykovej politike v EÚ. V nej je postavenie a používanie jazykov v praxi hierarchicky zoradené do jednotlivých úrovní, najmä podľa veľkosti krajiny, jej politického a hospodárskeho vplyvu. Na jazykovom trhu EÚ vyhráva najsilnejší jazyk, angličtina, za ktorou nasledujú francúzština a nemčina. na úkor všetkých ostatných. Jazyky krajín V4 sú v rámci hierarchizácie, poľština spolu s rumunčinou na 5. úrovni a ostatné jazyky krajín V4 sú na 6. úrovni. Predloženú správu a odporúčania by mala Európska komisia zohľadniť v spomenutom pripravovanom dokumente na podporu viacjazyčnosti v EÚ „Stratégia pre viacjazyčnosť“. O činnosti a odporúčaní Občianskej platformy, ktoré sú zamerané na zvyšovanie povedomia o jazykovej rôznorodosti v EÚ, zlepšenie jazykovej výučby a dosiahnutie odporúčaného cieľa zo zasadnutia Európskej rady v Barcelone v roku 2002, aby občania ovládali svoj materinský jazyk a aspoň 2 ďalšie jazyky, odstraňovanie prekážok v medzikultúrnom dialógu a sociálne začleňovanie. O činnosti a odporúčaní Občianskej platformy som podrobnejšie informoval v samostatnej prednáške počas plenárneho zasadnutia tejto konferencie.

Pri posudzovaní rozvoja kultúrneho rozmeru (jazykov, vzdelávania a kultúrnych otázok) európskeho integračného procesu, ktorý zostal na národnej úrovni, je možno povedať, že v tomto integračnom rozmere došlo k veľmi malému pokroku. Väčšina členských štátov EÚ nemá vypracovanú jazykovú a kultúrnu politiku alebo stratégiu, poprípade má vypracovanú len čiastočnú a nie komplexnú politiku, ktorá je zameraná len na vnútroštátnu jazykovú politiku. Čo im chýba, je vonkajší rozmer jazykovej politiky (vzťahy so susednými krajinami, spolupráca na regionálnej a európskej úrovni) na posilňovanie medzietnického spolunažívania občanov a kultúrnej spolupráce,

európskeho povedomia, identity a občianstva. Jazykové a kultúrne politiky členských štátov EÚ sú značne rozdielne a líšia sa v poskytovaní jazykových a kultúrnych práv svojim občanom, vrátane národnostných menšín a prisťahovalcov.

Na základe získaných skúseností zo 4-ročného pobytu na Veľvyslanectve SR v Bruseli a sledovania vnútropolitického vývoja, ale najmä rozvoja kultúrneho rozmeru v dvoch zakladajúcich členských štátoch EÚ, Belgicku a Luxembursku, ktoré sú multikultúrnymi a viacjazyčnými krajinami, je možné dôjsť k záveru, že v týchto krajinách sa kultúrny rozmer rozvíja opačným smerom.

Belgicko nemá doteraz podpísanú kultúrnu dohodu medzi dvoma jazykovými spoločenstvami (flámskym a frankofónnym), ani spoločnú jazykovú politiku na podporu dvojjazyčnosti (oficiálnych jazykov) občanov v krajine. Vzhľadom na chýbajúci politický základ a ďalšie spoločenské politiky na budovanie spoločného belgického povedomia a identity, ktoré sú tak dôležité pre spolunažívanie a spoluprácu občanov, v ostatných 4 rokoch krajina prechádza z dôvodu neprekonateľných jazykových a kultúrnych sporov medzi jazykovými spoločenstvami (flámskym/holandským Flámskom a frankofónnym Valónskom) z jednej politickej krízy do druhej. Belgicko je od júna minulého roka bez federálnej vlády. Politické rokovania sú v slepej uličke a krajina je na pokraji rozpadu. Táto federatívna krajina je negatívnym vzorom pre ostatné európske krajiny, najmä na Západnom Balkáne a vážnym varovaním pre EÚ. Ako povedal Guy Verhofstadt, bývalý predseda federálnej vlády a súčasný predseda zoskupenia liberálno-demokratických strán v Európskom parlamente "Belgicko je laboratórium EÚ, ak sa rozpadne Belgicko, rozpadne sa aj EÚ". Východiská a riešenia zo zložitej politickej situácie navrhol Charles Ferdinand Nothomb, bývalý predseda Poslaneckej snemovne federálneho parlamentu Belgicka, vo svojej knihe „Mierový plán pre Belgicko“, ktorá vyšla na jeseň 2009. V knihe navrhol na zlepšenie spolunažívania dvoch jazykových spoločenstiev Belgicka vypracovanie 30-ročného mierového plánu, t. j. podpísanie kultúrnej dohody a vypracovanie jazykovej politiky s cieľom zlepšenia medzikultúrneho spolunažívania a dosiahnutie dvojjazyčnosti všetkých občanov krajiny, ktorí by hovorili jazykmi krajiny (flámskeho/holandského a francúzskeho). Bohužiaľ, po prezentácii knihy vo federálnom parlamente krajiny, prezentovaným návrhom nebola venovaná takmer žiadna pozornosť v predvolebnej kampani pred federálnymi voľbami 13.6.2010, ani po voľbách, ani v krízovom období až doteraz. Krajina je hlboko poznačená touto jazykovou a kultúrnou konfrontačnou politikou predstaviteľov jazykových spoločenstiev, ktorá sa v súčasnosti prejavuje značnou nedôverou medzi jazykovými spoločenstvami a preniesla sa aj na občiansku úroveň. Belgicko je negatívnym vzorom pre zjednocujúcu sa Európu.

Na druhej strane Luxembursko je pozitívnym vzorom pre rozširujúcu sa EÚ. Krajina je všeobecne známa a dávaná za príklad tým, že jej obyvatelia sú viacjazyční a deti žijúce v mnohorejazyčnom prostredí začínajú so štúdiom cudzích jazykov už od prvej triedy základnej školy. Len málo ľudí vie, že od kodifikácie luxemburského jazyka v roku 1984 krajina podporuje a plánovite rozvíja svoj vlastný jazyk. Ten sa stal po zmene Ústavy Luxemburska v roku 2009 národným jazykom, t. j. prvým oficiálnym jazykom krajiny a zároveň identifikačným jazykom všetkých občanov, vrá-

tane cudzincov. Tí tvoria viac ako 42% obyvateľstva. Luxembursko rozvíja súdržnú kultúrnu politiku, ktorá spája všetkých občanov tejto krajiny, podporuje posilňovanie luxemburského, povedomia, identity a občianstva krajiny. Táto malá krajina je pozitívnym vzorom pre EÚ a zjednocujúcu sa Európu.

Podobne ako Luxembursko by mala postupovať aj EÚ a jej členské krajiny pri rozvoji svojho kultúrneho rozmeru, jazykovej a kultúrnej integrácie všetkých občanov prostredníctvom rozvoja širokej viacjazyčnosti. Krajiny by sa mali zároveň sa dohodnúť na spoločnom jazyku, prijateľnom pre všetky krajiny a ich občanov, ktorý by nepotláčal žiadny z oficiálnych aj neoficiálnych jazykov v EÚ, pomohol by demokratizovať a zefektívniť medzietnickú komunikáciu. Mal by to byť ľahko naučiteľný jazyk, ktorý by dokázali zvládnuť všetci občania, nie len jazykovo talentovaní občania, tzv. „elita“, a splňal by aj identifikačnú funkciu. Tento jazyk by prispieval ku kultúrnej integrácii občanov a bol by nositeľom spoločnej európskej identity a občianstva. Východiská a odporúčania uvedené v knihe „Mierový plán pre Belgicko“ sú rovnako aktuálne pre EÚ aj Európu.

Je to výzva aj pre krajiny V4, ktoré za 20 rokov spolupráce (od 15.02.1991) preukázali svoj potenciál na regionálnej, ale aj na európskej úrovni. Je to výzva najmä pre našich politických predstaviteľov, všetky kompetentné inštitúcie, ale aj občanov, aby na regionálnej úrovni začali užšiu spoluprácu v politicky citlivej oblasti, ktorou je kultúrny rozmer. Ten bol z doterajšej európskej integrácie vynechaný a nedocenený. Je potrebné, aby sa hľadali cesty na odstránenie medzietnických napätí a nedôvery aj v krajinách nášho regionálneho zoskupenia, ktoré sa napríklad objavujú už dlhšie obdobie v slovensko-maďarských vzťahoch, ale aj v ďalších regiónoch a v členských krajinách (ako napríklad v Belgicku, Španielsku a ďalších krajinách). Hľadanie naliehavých jazykových a kultúrnych riešení pre pokojné spolunažívanie väčšinového obyvateľstva s národnostnými menšinami a etnickými skupinami, ale aj s prisťahovalcami, ktorých počet ako v našich krajinách tak aj celej Európe neustále narastá. Naše krajiny by mali v rámci regiónu navrhnuť štandard pre jazykovú a kultúrnu politiku na európskej úrovni, ktorý by zharmonizoval rozdielne úrovne týchto politik v jednotlivých členských štátoch EÚ. Mal by to byť štandard, ktorý by zabezpečil rovnaké postavenie a rozvoj všetkých oficiálnych a neoficiálnych jazykov a kultúr v EÚ, v jej regiónoch, vrátane jazykov prisťahovalcov. Krajiny vyšehradského regiónu by týmto spôsobom ukázali pozitívny vzor podobne ako Luxembursko a cestu rozvoja kultúrneho rozmeru v EÚ. Naše krajiny by sa mohli stať iniciátormi európskej politickej a odbornej diskusie na hľadanie demokratickej a efektívnej jazykovej komunikácie a kultúrneho spolunažívania občanov rôznych etník prijateľných pre všetky krajiny a ich občanov.

Doterajší vývoj európskej integrácie ukázal, že bolo zásadnou chybou ponechať kultúrny rozmer na národnej úrovni a nepoložiť politický základ celému procesu. Výsledkom tejto chyby je aj neúspech integrácie prisťahovalcov do spoločností krajín EÚ, ako napríklad tureckých prisťahovalcov v Nemecku, arabských vo Francúzsku, Belgicku, či prisťahovalcov z tretích krajín vo Veľkej Británii a v ďalších krajinách. Keby EÚ mala vypracovanú demokratickú jazykovú a kultúrnu politiku, mohlo sa predísť mnohým medzietnickým konfliktom v krajinách EÚ aj medzi nimi, úspešnej-

šie a plnohodnotnejšie rozvinúť potenciál európskeho integračného procesu vyvážené v jeho 3 rozmeroch.

Krízový vývoj v hospodárskom rozmere v EÚ v ostatných 2 rokoch viedlo Nemecko a Francúzsko, ktoré sú motorom európskej integrácie, k poznaniu, že jedinou možnou cestou je užšia dvojstranná spolupráca týchto krajín v rôznych prioritných oblastiach pre zefektívnenie spolupráce a posilňovanie dôvery. Medzi prioritné oblasti zaradili aj spoluprácu vo vzdelávaní a zblížovanie občanov prostredníctvom výmen a vytvorenia spoločného kultúrneho priestoru, napríklad spoločnú učebnicu o Európe. Pre posilnenie francúzsko-nemeckej dvojazyčnosti vytvorili 200 dvojazyčných škôlok, podporia výmenné projekty študentov stredného a vysokého školstva, projekty na zblížovanie občanov oboch krajín, upevnenie kultúrnych stykov a podporu mobility mladých ľudí. Svoju politickú vôľu pre posilnenie spolupráce prezentovali v podpísanom dokumente „Francúzsko-nemecká agenda 2020“.

V súčasnosti majú krajiny V4 príležitosť, ale aj povinnosť dať EÚ impulz na nápravu tejto historickej chyby a prispieť tým k začatiu prípravy novej spoločnej dlhodobej jazykovej a kultúrnej politiky, ktorú naliehavo potrebuje ako EÚ, tak aj zjednocujúca sa Európa. Je to cesta, ktorou by naše krajiny prispeli k demokratickému a rovnoprávnemu rozvoju jazykovej a kultúrnej rozmanitosti európskeho spoločenstva. V opačnom prípade to bude viesť k narastaniu medzietnických stretov a konfliktov v členských krajinách EÚ ako aj medzi nimi, tak aj medzi väčšinovým obyvateľstvom a prisťahovalcami z tretích krajín. Tento vývoj by neprispel k upevňovaniu súdržnosti európskeho spoločenstva, ale k jeho oslabovaniu a v konečnom dôsledku by mohol viesť až k jeho dezintegrácii. Bola by to cesta vedúca k neúspechu celého projektu európskeho zjednotenia, ktorý si nikto z nás neželá.

BIBLIOGRAFIA

- Phillipson, Robert 2003: *English-Only Europe? Challenging Language Policy*. London & New York: Routledge.
- Grin, Francois 2005: *L'enseignement des langues étrangères comme politique publique*. www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/054000678/index.shtml.
- “*Lingua Franca: Chimera or Reality?* Studies on translation and multilingualism. European Commission, Directorate-General for Translation. 1/2011.
- Lins, Ulrich 1988: *Die Gefährliche Sprache*. Stuttgart: Bleicher Verlag.
- Burney, Pierre 1966 (2nd ed): *Les langues internationales*. Paris: Presses universitaires de France, p 94.
- Katalin, Smidéliusz 1995: La propedeütika valoro konkrete ‘The propaedeutic value in practice’. In: *Internacia Pedagogia Revuo* 1995/2: 4–12. <http://ilei.info/ipr/smide'liusz.htm>.
- Lobin, Günter 2002: *Ein Sprachmodell für den Fremdsprachenunterricht. Der propädeutische Wert einer Plansprache in der Fremdsprachenpädagogik*. Ph.D thesis. Aachen: Shaker. <http://www.interlinguistik-gil.de/>
- Esperanto – la plej bona propedeütiko – materialoj de la internacia konferenco en Moskvo la 13 aprilo 2007* ‘The most propaedeutic language – material of the international conference in Moscow on 13 April 2007’. Moscow: Eüropa Universitato Justo, p 82.
- Springboard: www.springboard2languages.org.

- Corsetti, Renato & La Torre, Mauro 2001: Ĉu klara strukturo estas instrua? 'Does a clear structure help teaching?' In: Schubert, K. 2001: *Planned Languages – From Concept to Reality*. Brussel: Hogeschool voor Wetenschap en Kunst, p. 179–202.
- Propaedeutic value: List of experiments to investigate the propaedeutic value of Esperanto. http://en.wikipedia.org/wiki/Propaedeutic_value_of_Esperanto.
- Piron, Claude: The Language Challenge: Facing up to Reality – 8 minutes on Youtube. http://www.youtube.com/watch?v=_YHALnLV9XU.
- Harris, John 2006: *Irish in Primary Schools – Long-Term National Trends in Achievement*. Dublin: Department of Education and Skills.
- Sutton, Geoffrey 2008: *Concise Encyclopedia of the Original Literature of Esperanto*. New York: Mondial. Details at www.librejo.com/enciklopedio/index.html.
- <http://eo.wikipedia.org/wiki>, accessed on 26 March 2011.